

ความสัมพันธ์ของการดำเนินชีวิตจะยังไม่สมบูรณ์ได้จนกว่าจะบูรณาการส่วนที่เป็นปัญหา คือ ส่วนที่จะขยายความสัมพันธ์ให้กว้างขวางและได้ผลเพิ่มขึ้น เป็นความสามารถที่จะพิจารณาและมองเห็นทิศทางการดำเนินการ หรือแนวทางที่จะแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้อย่างเข้าใจเหตุผล แยกแยะเหตุปัจจัย จนกลายเป็นปัญหาสว่างโพล่งตลอดสายการใช้ชีวิตได้ โดยเรียกคุณลักษณะของส่วนประกอบเหล่านี้ว่าแดนชีวิต 3 แดน ได้แก่ (1) แดนศีล ซึ่งเป็นส่วนสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและสังคมมนุษย์ (2) แดนจิต/สมาธิ ซึ่งเป็นขั้นการพัฒนาให้จิตมีคุณภาพ สมรรถภาพ และสุขภาพ และ (3) แดนปัญญา ที่เป็นขั้นพัฒนา 2 ขั้นแรกได้อย่างมีประสิทธิภาพ เข้าใจเหตุปัจจัยและทิศทางการใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข และเรียกว่าสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธ⁽¹⁾

สุขภาวะองค์รวมที่หมายถึงการบูรณาการด้วยหลักไตรสิกขานั้น เป็นหลักการสำคัญที่คณะสงฆ์ไทยได้ดำเนินการมาในรูปแบบต่างๆ เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีความสุข สันติ มีคุณภาพชีวิตที่เหมาะสม และถูกต้องตามทำนองคลองธรรม หน่วยงานที่เรียกว่า “หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.)” เป็นหน่วยงานที่เบิกทางการเสริมสร้างความสุขให้ประชาชนในนามองค์กรมาเป็นระยะเวลายาวนาน และเป็นการดำเนินงานที่ฉีกแนวจากจารีตเดิม ที่ไม่เพียงให้ประชาชนรับฟังแต่พระธรรมเทศนา ฟังการบรรยายธรรมเท่านั้น แต่เป็นการทำงานเชิงรุก เริ่มก่อรูปขึ้นตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2518 โดยดำริของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น ชุตินฺธรมหาเถร) อดีตกรรมการมหาเถรสมาคม วัดสามพระยา กรุงเทพมหานคร ให้ถือปฏิบัติตามระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. 2518 โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505⁽²⁾ มีเป้าหมายสำคัญคือเพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อพระสงฆ์ และฝ่ายประชาชน โดยเฉพาะในฝ่ายประชาชนนั้น ควรดำเนินงานให้ได้ศักยภาพใน 4 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านกำลังกาย (2) ด้านกำลังความรู้ (3) ด้านกำลังใจ และ (4) ด้านกำลังทรัพย์ ซึ่งเท่ากับเป็นการทำหน้าที่ฝ่ายสงฆ์ ทั้งในแง่การทำให้พระพุทธศาสนามั่นคง พร้อมกันนั้น ยังเป็นการทำให้วัดเป็นศูนย์กลางของประชาชนทำให้วัดมีความสำคัญในสายตาของประชาชนทั่วไป ดังที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น ชุตินฺธรมหาเถร) ผู้ก่อตั้งปรารภไว้คือ (1) เป็นปรการ

ปกป้องพระพุทธศาสนา (2) เป็นการรักษาสังฆมณฑล และ (3) ป้องกันความอับจนของวัดวาอาราม⁽³⁾

หน่วย อ.ป.ต. มีพันธกิจสำคัญ 8 ด้าน พันธกิจทั้ง 8 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านศีลธรรมและวัฒนธรรม (2) ด้านสุขภาพอนามัย (3) ด้านสัมมาชีพ (4) ด้านสันติสุข (5) ด้านศึกษาสงเคราะห์ (6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ (7) ด้านกตัญญู-กตเวทิตาธรรม และ (8) ด้านสามัคคีธรรม ซึ่งคณะสงฆ์ได้ดำเนินการในระยะแรกอย่างเข้มแข็ง การปฏิบัติงานตามพันธกิจข้างต้นได้ขาดช่วงไประยะหนึ่ง กระทั่งคณะสงฆ์ได้เล็งเห็นความสำคัญในการพลิกฟื้นและสานต่ออย่างจริงจังและต่อเนื่อง อีกทั้งได้รับการสนับสนุนจากสำนักสนับสนุนสุขภาวะองค์กร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) โดยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินโครงการกิจกรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพคณะสงฆ์ทั่วภูมิภาค และจัดทำคู่มือและแบบรายงานของ อ.ป.ต. ขึ้นมา มีการพัฒนาเครือข่าย การดำเนินกิจกรรมเป็นระยะๆ⁽⁴⁾ เพื่อติดตามเครือข่ายและพัฒนาศักยภาพการทำงานพื้นที่ของคณะสงฆ์ร่วมกับภาคีทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาชนอย่างต่อเนื่อง เช่น การดำเนินโครงการพัฒนาเครือข่ายองค์กรสุขภาวะวิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นกิจกรรมดำเนินการที่มีส่วนร่วมจากองค์กร หน่วยงานอย่างกว้างขวาง และมีจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 4,361 รูป/คน⁽⁵⁾

อนึ่ง พระภิกษุสามเณรที่บวชเรียน และมีโอกาสเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง ถือว่าเป็นผู้มีส่วนร่วมสนับสนุนส่งเสริมกิจการของคณะสงฆ์ของหน่วย อ.ป.ต. ไปพร้อมกันในระยะเริ่มต้น เพราะเงื่อนไขการจบปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ต้องฝึกปฏิบัติงานสาธารณะประโยชน์ทั้งแก่สังคมทั่วไปและสังคมสงฆ์ที่เรียกว่าปฏิบัติศาสนกิจ ซึ่งเป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย-มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ว่าด้วยข้อบังคับการปฏิบัติศาสนกิจ พุทธศักราช 2546 ข้อ 5 ซึ่งหมายถึง การสนองงานในกิจการคณะสงฆ์ งานตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย โดยขยายความตามข้อ 10 ไว้เป็นวัตถุประสงค์ 5 ข้อ ได้แก่ (1) เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา (2) เพื่อการสนองงานในกิจการคณะสงฆ์ (3) เพื่อพัฒนานิสิตให้มีคุณสมบัติที่พึงประสงค์ (4) เพื่อสงเคราะห์ประชาชน และ (5) เพื่อสนองนโยบายและงานตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย⁽⁶⁾ และ

พระสงฆ์สามเณรที่จบการศึกษาระดับอุดมศึกษานี้ก็จะเป็นพลังสำคัญในการเพิ่มจำนวน หรือเพิ่มศักยภาพงานที่เป็นประโยชน์ร่วมกับหน่วย อ.ป.ต.ของคณะสงฆ์ไปด้วย เพราะพระสงฆ์สามเณรที่จบการศึกษา 3 ปี ย้อนหลัง (เฉพาะปริญญาตรี) (สถิติผู้สำเร็จปริญญาตรี รุ่นที่ 1-66)⁽⁷⁾ เป็นบรรพชิต 4,985 รูป เป็นคฤหัสถ์ 4,228 คน และเป็นนิสิตบรรพชิต 4,985 รูป

จากสถิติผู้สำเร็จการศึกษาทั้ง 3 ปี รวมจำนวน 9,213 รูป/คน มีจำนวนผู้สำเร็จการศึกษาที่เป็นบรรพชิตอยู่จำนวนร้อยละ 55.38⁽⁷⁾ ซึ่งน่าจะเป็นเครื่องบ่งบอกได้ถึงบุคลากรสงฆ์ในอนาคตที่จะขยายหรือช่วยกิจการคณะสงฆ์ได้ในอนาคต ดังนั้น ในแง่การสร้างความร่วมมือกันระหว่างคณะสงฆ์กับคณะฆราวาสซึ่งเป็นทุนเดิมนั้น ยังมีช่องทางหรือโอกาสปรับเปลี่ยนได้อีกเป็นลำดับ หากพระสงฆ์สามเณรที่จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงฆ์หรืออาจมองเห็นเป้าหมายการทำงานชัดเจนที่พระสงฆ์ต้องทำงานแบบประสานมือกันกับหน่วยงาน องค์กรอื่นๆ นอกจากคณะสงฆ์ด้วยตนเอง

สำหรับการดำเนินโครงการ “การเสริมสร้างสุขภาพเชิงพุทธของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ในสังคมไทย” เป็นอีกโครงการหนึ่งที่ต้องการให้คณะสงฆ์ทำงานเชิงรุกและประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น เพื่อสร้างความเข้มแข็งทั้งฝ่ายคณะสงฆ์ และฝ่ายประชาชน การดำเนินกิจกรรมในโครงการของคณะสงฆ์จากภาคการปกครองคณะสงฆ์ 17 ภาค ครอบคลุมพื้นที่ 20 จังหวัด การดำเนินการโครงการและศึกษาวิจัยมีรายงานผลการศึกษาที่ทำให้เกิดการพัฒนาเครือข่ายพระสงฆ์ที่นำองค์ความรู้ด้านสุขภาพวิถีพุทธไปเผยแพร่และพัฒนากิจกรรมให้กับหน่วยอ.ป.ต. ได้⁽⁸⁾ แต่การดำเนินกิจกรรมภายใต้พันธกิจทั้ง 8 ด้านของหน่วยอ.ป.ต. นั้น ยังขาดการสังเคราะห์ความรู้ที่ยั่งยืนและแสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบร่วมของสุขภาพองค์รวมแนวพุทธให้เด่นชัดขึ้น

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์สุขภาพองค์รวมแนวพุทธจากโครงการของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลต้นแบบของคณะสงฆ์ไทย เพื่อจะแสดงให้เห็นว่าพันธกิจที่ได้ดำเนินการผ่านกิจกรรมต่างๆ นั้น ได้ส่งเสริมหรือสนับสนุนสุขภาพองค์รวมตามองค์ประกอบใดบ้าง มีพันธกิจด้านใดที่ควรนำผลการดำเนินงานมาวิเคราะห์ ทบทวนเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชนต่อไป

วิธีการศึกษา

ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาเชิงเอกสาร (documentary research) โดยใช้แนวคิดสุขภาพองค์รวมแนวพุทธของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต)⁽¹⁾ เป็นกรอบการอธิบายข้อมูลประกอบการวิเคราะห์และสังเคราะห์แหล่งข้อมูล ประกอบด้วย (1) เอกสารรายงานโครงการวิจัยประจำตำบล (อ.ป.ต.) ในสังคมไทย ซึ่งเป็นการรายงานผลการวิจัยโครงการ อ.ป.ต. ต้นแบบตามเขตการปกครองคณะสงฆ์ทั้ง 4 พื้นที่ ได้แก่ หนเหนือ 4 โครงการ หนตะวันออก 7 โครงการ หนกลาง 6 โครงการ หนใต้ 6 โครงการ (รวม 17 ภาคการปกครอง 23 โครงการ) จำนวน 20 จังหวัด ที่เป็นการดำเนินการเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนากิจกรรมแต่ละโครงการ (2) เอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพองค์รวมแนวพุทธที่คณะวิจัยหลักใช้วิเคราะห์โครงการ และ (3) รายงานวิจัยเกี่ยวกับการดำเนินงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) รวมถึงเอกสารสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง ใช้วิธีวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) เพื่อบรรยายและแยกสาระสำคัญที่ปรากฏในข้อมูลเหล่านั้น (message) โดยวิเคราะห์ภายใต้กรอบแนวคิดสุขภาพองค์รวมแนวพุทธ แล้วตีความ สรุปผลการศึกษาและนำเสนอผลวิจัยแบบพรรณนา

ผลการศึกษา

การสังเคราะห์สุขภาพองค์รวมแนวพุทธจากโครงการของหน่วย อ.ป.ต. ต้นแบบของคณะสงฆ์ไทย โดยมีพระสุธีรัตนบัณฑิต รศ. ดร. และคณะเป็นผู้ดำเนินการ คณะวิจัยในโครงการเสริมสร้างสุขภาพเชิงพุทธของหน่วย อ.ป.ต. ของคณะสงฆ์ไทยดำเนินการ ได้ข้อค้นพบสำคัญที่แบ่งออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ (1) แนวคิดสุขภาพองค์รวมแนวพุทธ และ (2) การสังเคราะห์พันธกิจและกิจกรรมของหน่วย อ.ป.ต. กับสุขภาพองค์รวมแนวพุทธ

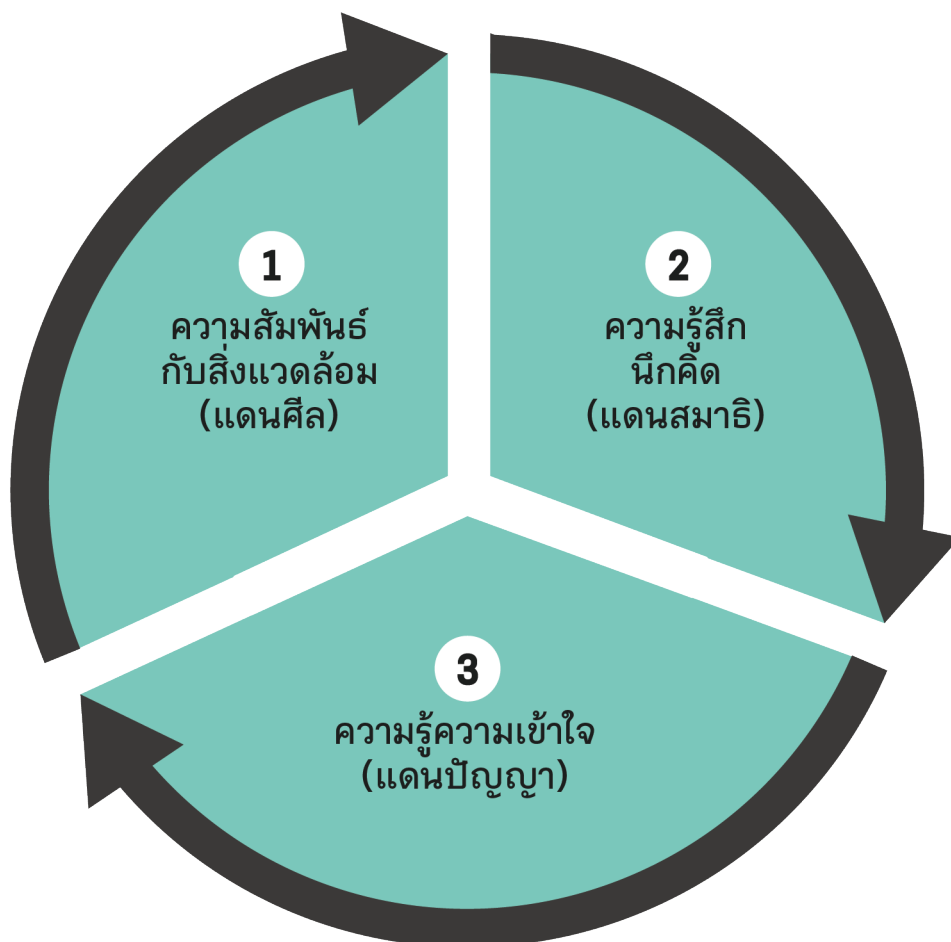
1. แนวคิดสุขภาพองค์รวมแนวพุทธ

จากผลการสังเคราะห์แนวคิดสุขภาพองค์รวมแนวพุทธมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ข้อ เป็นกระบวนการดำเนินชีวิตให้บรรลุถึงสุขภาพโดยเรียกว่าเป็นชีวิต 3 แดน ประกอบด้วยแดนศีล ซึ่งเป็นองค์ประกอบร่วมแดนที่ 1 เป็นการพัฒนา

สุขภาวะที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมภายนอก เป็นความสามารถในการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม/การติดต่อสื่อสารกับโลก ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 คือ ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพ และสิ่งแวดล้อมทางสังคม หรือมนุษย์ร่วมโลก ซึ่งเป็นการพัฒนาชีวิตที่รวมอยู่ในหมวดศีล 4 หมวด โดยสรุปคือ (1) การใช้อินทรีย์เป็น-อินทรีย์สังวร (2) กิน-ใช้ให้เป็น-ปัจจัยปฏิเสวนา (3) อาชีพสุจริต-สัมมาอาชีพะ และ (4) อยู่ร่วมสังคมอย่างมีวินัย-วินัยบัญญัติ ส่วนสุขภาวะองค์รวมแดนสมาธิหรือจิต เป็นองค์ประกอบร่วมแดนที่ 2 เป็นการพัฒนาสุขภาวะด้านจิตใจ ความรู้สึกนึกคิดที่คำนึงการพัฒนาให้เป็นไปตามเป้าหมาย 3 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านคุณภาพจิต-ดีงาม (2) ด้านสมรรถภาพจิต-เข้มแข็ง และ (3) ด้านสุขภาพจิต-มีความสุข สำหรับองค์ประกอบร่วมแดนที่ 3 คือ สุขภาวะองค์รวมแดนปัญญา เป็นส่วนการ

พัฒนาสุขภาวะด้านความรู้ความเข้าใจ ซึ่งควรพัฒนาบรรลุเป้าหมายสำคัญ คือ ปัญญาที่ช่วยให้ดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสบความสำเร็จ ปัญญาช่วยให้ดำเนินไปสู่วิถีที่ดีงาม ปัญญาที่ชี้ทางบรรลุเป้าหมายสูงสุดของชีวิตแนวคิดดังกล่าว สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต) ไม่ได้มองแบบแยกส่วนกัน แต่เป็นการชี้ให้เห็นว่าแต่ละองค์ประกอบล้วนสัมพันธ์กันและกัน การใช้ชีวิตได้อย่างถูกต้องถูกทาง เพราะรู้และเข้าใจชีวิตที่ต้องสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ในขณะนี้เมื่อมนุษย์เข้าใจความสัมพันธ์ดังกล่าวได้ ย่อมมีองค์ประกอบเบื้องหลังคือจิตใจที่จะแสดงออก สื่อสารกับโลกภายนอกได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีจิตใจที่ต้อยด้านใน ย่อมส่งผลดีสู่ภายนอก จึงเรียกว่าเป็นสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธด้วยองค์ประกอบคือไตรสิกขานั้นเอง ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ชีวิต 3 แดนสร้างสุขภาวะองค์รวม

2. การสังเคราะห์พันธกิจและกิจกรรมของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) กับสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธ

เมื่อสังเคราะห์พันธกิจและกิจกรรมของหน่วย อ.ป.ต. กับสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธทั้ง 3 แดน โดยวิเคราะห์ผลลัพธ์จากโครงการทั้ง 23 โครงการที่ดำเนินการสิ้นสุดลงแล้ว องค์ประกอบร่วมของชีวิตแต่ละด้าน สามารถอธิบายตามพันธกิจได้มากกว่าหนึ่งพันธกิจ โดยเป็นการอธิบายกิจกรรมที่ดำเนินการตามพันธกิจทั้ง 8 ด้าน ซึ่งพันธกิจต่างๆ ได้เสริมสร้างสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธตามกรอบวิเคราะห์ด้วยไตรสิกขา

หนึ่ง จากการสังเคราะห์กิจกรรมทั้ง 23 โครงการที่ดำเนินการตามพันธกิจทั้ง 8 ด้าน มีพันธกิจด้านสันติสุขด้านศึกษาสงเคราะห์ และด้านกตัญญูกตเวทิตาธรรมที่ออกแบบกิจกรรมรองรับน้อยกว่าพันธกิจศีลธรรมและวัฒนธรรม ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ ด้านสัมมาชีพด้านสุขภาพอนามัย และด้านสามัคคีธรรม

กิจกรรมที่ตอบโจทย์บริบทพื้นที่หรือที่ตอบพันธกิจได้ทุกพันธกิจ ได้แก่ โครงการเกษตรวิถีธรรมนำสันติสุขของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลปากท่า และตำบลท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากการรายงานผลการวิจัยของโครงการซึ่งดำเนินการโดยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ชี้ว่ากิจกรรมในโครงการเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ ทั้งในเชิงประชากรที่มีความหลากหลายเชื้อชาติศาสนา โดยเฉพาะชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม การทำกิจกรรมที่ได้รับความร่วมมือจากผู้ใหญ่ รวมถึงเด็กและเยาวชนจึงเป็นการ “เปิดพื้นที่” ในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างน่าพอใจ และมีการลงนามความร่วมมือ MOU อย่างเป็นทางการเกิดขึ้น จึงเกิดภาคีเครือข่ายระดับวัดและชุมชน การจัดกิจกรรมต่างๆ ของโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขด้วยวิถีสีปปายะ 5 ส. การให้ความรู้ทั้งด้านการเกษตรอินทรีย์ กิจกรรมในช่วงวิกฤตโรคโควิด 19 กิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรม กิจกรรมส่งเสริมสนับสนุนด้านอาชีพอื่นๆ การจัดกิจกรรมให้เด็กทั้งไทยพุทธและมุสลิมเข้าเป็นสมาชิกยุวเกษตรตำบลโพธิ์เอน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา กิจกรรมดูแลผู้สูงอายุในชุมชน การรักษายาสมุนไพร เช่น เทศกาลสงกรานต์ รวมถึงการบำเพ็ญสาธารณกุศลต่างๆ เป็นต้น พื้นที่และโครงการดังกล่าวจึงตอบโจทย์ได้อย่างน่าพอใจ

ส่วนบางกิจกรรมและบางพื้นที่ที่ยังไม่ตอบโจทย์พันธกิจได้ทั้งหมด อาทิ กิจกรรมในโครงการเปิดวัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ชุมชน ของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลนิคมพัฒนา จังหวัดสตูล เป็นการรับโจทย์จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์เฉพาะประเด็นเท่านั้น โดยโครงการดังกล่าวตั้งประเด็นความห่วงใยของเยาวชนที่ห่างไกลจากวัดให้หันเข้าสู่วัด จึงจัดกิจกรรม “เปิดวัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ศีลธรรมและวัฒนธรรมชุมชน” ดังนั้น ประเภทของกิจกรรมในบางโครงการจึงไม่ได้เป็นเหตุผลของภาพรวมโครงการทั้งหมดว่าการที่มีกิจกรรมที่ไม่รองรับพันธกิจกิจกรรมทั้ง 8 ด้าน ถือว่าเป็นจุดอ่อน แต่เป็นการตั้งโจทย์เฉพาะเพื่อทำกิจกรรมตอบโจทย์นั้นๆ จึงส่งผลให้พันธกิจที่นำมาวิเคราะห์ไม่ครอบคลุมทั้ง 8 ด้าน เช่นเดียวกับกับกิจกรรมที่รองรับด้านสันติสุข มีจำนวน 4 โครงการในจำนวน 23 โครงการ ดังนั้น เมื่อสังเคราะห์กิจกรรมของโครงการทั้ง 23 โครงการ จึงเข้าลักษณะกิจกรรม 3 ไตรที่เสริมสร้างสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธ สามารถอธิบายได้ดังภาพที่ 2

วิจารณ์

การศึกษาครั้งนี้ มุ่งสังเคราะห์กิจกรรมที่ดำเนินการโดยโครงการวิจัยการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ของคณะสงฆ์ไทยที่ต้องการวิเคราะห์ผลลัพธ์จากกิจกรรมตามพันธกิจ 8 ด้านของคณะสงฆ์ทั้ง 17 ภาค ที่ดำเนินกิจกรรมในโครงการทั้ง 23 โครงการ ครอบคลุมทั้ง 8 พันธกิจ

การที่กิจกรรมบางกิจกรรม ไม่ได้ตอบทุกพันธกิจ เหตุผลสำคัญของโครงการวิจัยคือการตั้งโจทย์หรือประเด็นเพื่อนำไปพัฒนาโครงการนั้นมีขนาดเล็กและใหญ่ไม่เท่ากันทุกพื้นที่ของเขตปกครองคณะสงฆ์ จึงทำให้กิจกรรมที่จัดไม่ได้วิเคราะห์ภายใต้พันธกิจทั้ง 8 ด้านได้ทุกๆ กิจกรรมส่วนกิจกรรมที่ตอบพันธกิจด้านศีลธรรมและวัฒนธรรมได้จำนวนมากทุกด้านนั้น เนื่องจากการทำกิจกรรมจะเกี่ยวเนื่องกับบทบาทของพระสงฆ์ผู้นำเป็นหลักที่มุ่งเน้นด้านดังกล่าวอยู่แล้ว ประกอบกับพระสงฆ์มีทักษะการแสดงออกได้อย่างฉับพลันและเด่นชัด คือ การเทศนา ปาฐกถา บรรยาย การสอน การเผยแผ่ในรูปแบบต่างๆ ที่เหมาะกับผู้ฟังในตำบลหรือพื้นที่นั้นๆ รวมถึงการจัดกิจกรรมที่เป็น

ภาพที่ 2 กิจกรรม 3 ไตร เสริมสร้างสุขภาวะองค์กรรวมแนวพุทธ

ไปตามแบบขนบประเพณีที่เกี่ยวข้องกับสถาบันทั้ง 3 ได้แก่ ชาติ พระพุทธศาสนา และพระมหากษัตริย์ สำหรับกิจกรรมที่ตอบพันธกิจได้น้อยกว่า 8 พันธกิจ นอกจากเหตุผลการรับโจทย์วิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์แล้วยังสามารถพิจารณาตามเหตุผลและความจำเป็นของการส่งเสริมพื้นที่นั้นๆ ประกอบด้วย เช่น การดำริว่าเด็กและเยาวชนจะห่างไกลศีลธรรม จึงจัดเฉพาะกิจกรรมดังกล่าวเพื่อรองรับและสนับสนุนเด็กและเยาวชนให้มีพื้นที่ทางศาสนามากขึ้น

ส่วนกิจกรรมที่ตอบพันธกิจบางด้าน อาจมีข้อสังเกตเพิ่มเติม เช่น กิจกรรมที่ตอบพันธกิจด้านการศึกษาสงเคราะห์ ซึ่งพบว่าเป็นกิจกรรมในรูปแบบส่งเสริมด้วยการให้ทุนการศึกษา มากกว่าจะเป็นการจัดการศึกษาในระบบหรือนอกระบบเพิ่มเติมให้ เช่น การศึกษาตามอัธยาศัย หรือการจัดการเรียนรู้ตามความต้องการของเด็กและเยาวชนซึ่งจะเป็นการให้การศึกษายั่งยืนกว่าการให้ทุนการศึกษา แต่การส่งเสริมในรูปแบบของการให้การศึกษายังยั่งยืนนั้นจำเป็นต้อง

พัฒนาบุคลากรมารองรับและใช้เวลาพอสมควร เป็นโจทย์
ที่คณะสงฆ์จะต้องทบทวนและพิจารณาต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากโครงการ
พัฒนาเครือข่ายองค์กรสุขภาพวิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์
สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ-
ราชวิทยาลัย และสำนักสนับสนุนสุขภาพองค์กร สำนักงาน-
กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) คณะผู้วิจัย
ขอกราบขอบพระเดชพระคุณคณะที่ปรึกษาโครงการ
เจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีรราชจารย์ (ประสิทธิ์ เขมงกุฎโร)
กรรมการมหาเถรสมาคม และประธานคณะกรรมการอบรม-

ประชาชนกลาง(อ.ป.ก.)สมเด็จพระมหาธีรราชวงศ์(สุชินอคุชชีโม)
กรรมการมหาเถรสมาคมและประธานคณะกรรมการฝ่าย
สาธารณูปการของมหาเถรสมาคม พระพรหมวชิราธิบดี
(พิมพ์ญาณวีโร) กรรมการมหาเถรสมาคม และเจ้าคณะภาค 7
พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กรรมการมหาเถร-
สมาคม และประธานกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
แห่งชาติ พระธรรมวัชรบัณฑิต (สมจินต์ สมมาปญฺโญ)
อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ
ขอขอบคุณ คุณพงษ์ศักดิ์ องค์กรธนะ ผู้อำนวยการสำนัก-
สนับสนุนสุขภาพองค์กร สำนักงานกองทุนสนับสนุน-
การสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่เล็งเห็นประโยชน์และ
ความสำคัญของการดำเนินโครงการวิจัย ทำให้คณะวิจัย
ได้สังเคราะห์ความรู้จากโครงการจนลุล่วงดังประสงค์

เอกสารอ้างอิง

1. สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). พระธรรมบรรยาย 5 เรื่อง. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สว; 2557.
2. มหาเถรสมาคม. ระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. 2518 [อินเทอร์เน็ต]. [สืบค้นเมื่อ 10 ธ.ค. 2564]. แหล่งข้อมูล: https://www.watmoli.com/wittaya-one/1526/#_ftn1
3. มนัส ภาคภูมิ. อ.ป.ต. ในวัด พ่อพระที่เกือบถูกลืมกับบทบาทของการอบรมพัฒนาชาวบ้าน [อินเทอร์เน็ต]. [สืบค้นเมื่อ 9 ธ.ค. 2564]. แหล่งข้อมูล: <http://nadoon.msu.ac.th/~isan/isan7/cps6212.pdf>
4. พระสุธีรัตนบัณฑิต, พระครูปลัดสุวัฒนวิจิตรคุณ, ดำรงค์ศักดิ์ เกตุแก้ว, สายชล ปัญญชิต, ภูเบศ วณิชชานนท์, นัชชา ทากุดเรือ, และคณะ. คู่มือและแบบรายงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.). พิมพ์ครั้งที่ 4. นนทบุรี: นิตยธรรมการพิมพ์; 2562.
5. พระสุธีรัตนบัณฑิต, พระสุธีวชิรปฏิภาณ, สายชล ปัญญชิต, ภูเบศ วณิชชานนท์, พระมหาสุติภัก อภินนุโก, พงษ์พัฒน์ ใหม่จันทร์ดี, และคณะ. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการพัฒนาเครือข่ายองค์กรสุขภาพวิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี: นิตยธรรมการพิมพ์; 2566.
6. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ว่าด้วยการปฏิบัติศาสนกิจ พุทธศักราช 2546 [อินเทอร์เน็ต]. [สืบค้นเมื่อ 22 ก.ค. 2566]. แหล่งข้อมูล: <http://sdas-mcukk.net/upload/document/2.pdf>
7. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. สถิติผู้สำเร็จการศึกษาปริญญาตรี รุ่นที่ 1-66 [อินเทอร์เน็ต]. [สืบค้นเมื่อ 22 ก.ค. 2566]. แหล่งข้อมูล: https://reg.mcu.ac.th/?page_id=103
8. พระสุธีรัตนบัณฑิต, สายชล ปัญญชิต, พระครูปลัดสัมพิพัฒนธีรราชจารย์, ภูเบศ วณิชชานนท์, พงษ์พัฒน์ ใหม่จันทร์ดี, นัชชา ทากุดเรือ, และคณะ. รายงานวิจัยโครงการเสริมสร้างสุขภาพเชิงพุทธของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ของคณะสงฆ์ไทย. นนทบุรี: นิตยธรรมการพิมพ์; 2563.

Buddhist Holistic Well-being: a Synthesis of Missions among the Thai Sangha's Public Training Units (PTUs)

Thanee Suwanprateep¹, Wutthinant Kantatian²

¹Manachulalongkornrajavidyalaya University Palisuksa Buddhagosa Campus,
Nakhon Pathom Province

²Faculty of Social Sciences and Humanities, Mahidol University, Thailand

Abstract

Buddhist holistic well-being is a concept based on Trisikkha, which is a process of living in three spheres: Sila, Citta, and Panna spheres. When it is put to practice by the missions of Public Training Units (PTUs), a quality integration or fusion arises. This study is a part of the research under the project, the Thai Sangha's Promotion of Buddhist Well-being according to the missions of Public Training Units (PTUs). It aimed to synthesize Buddhist holistic well-being from projects by the Sangha's model Public Training Units through the method of documentary study. The findings showed that activities that the Sangha implemented under the eight missions: (1) morality and culture, (2) health, (3) Samma Ajiva, (4) peace, (5) education welfare, (6) public welfare, (7) Katannu Katavedin, and (8) harmony — could promote the three elements of Buddhist holistic well-being, that is, Trisikkha or the three spheres of living. However, the three missions on peace, education welfare, and Katannu Katavedin had less activities than others. Therefore, a recommendation is that the Sangha should review and design activities in response to the local needs.

Keywords: Buddhist holistic well-being; missions; public training units; Thai Sangha